Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Valmistelija: Erikoistutkija Santtu Karhinen
Kiertotalousratkaisujen yksikkö

5.2.2026 SYKE/2026/279

Eduskunnan ympäristövaliokunta
ymv@eduskunta.fi

Julkinen

Viite: Ympäristövaliokunta torstai 05.02.2026 klo 10.00 / VNS 9/2025 vp / Lausuntopyyntö
Asia: VNS 9/2025 vp Valtioneuvoston selonteko: keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma

Suomen ympäristökeskuksen kirjallinen asiantuntijalausunto

Suomen ympäristökeskus (Syke) kiittää mahdollisuudesta lausua ympäristövaliokunnalle keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelmasta (KAISU 3).

Tämä lausunto käsittelee erillispyynnön mukaisesti KAISU 3:n kuntien ja alueellisen ilmastotyön näkökulmaa etenkin Suomen ympäristökeskuksen koordinoiman Kohti hiilineutraalia kuntaa (HINKU) -kuntaverkoston kokemusten perusteella. Suomen ympäristökeskus koordinoi yhdessä Motivan kanssa resurssiviisaiden kaupunkien ja kuntien verkostoa (FISU), jonka kokemuksia hyödynnetään lausunnossa. Suomen ympäristökeskus antaa kokonaisvaltaisen lausunnon KAISU 3:sta erikseen myöhemmin.

Lähtökohdat kuntien ja alueiden ilmastotyölle KAISU 3:ssa

Suunnitelmassa tuodaan hyvin esiin kuntien ilmastotyön merkitys. Suomessa on laaja joukko kuntia, joilla on Suomen EU-ilmastovelvoitteita ja Suomen hiilineutraaliustavoitetta kunniahimoisempia tavoitteita. Suunnitelmassa tuodaan esiin, että kuntien ilmastotyötä tukemalla voidaan saavuttaa lisäisiä päästövähennyksiä sektorikohtaisten toimien päälle. Toisaalta kuntien ilmastotyö vahvistaa suunnitelmassa esitettyjen sektoritoimien päästövähennysten toteutumista.

Tutkimustuloksemme osoittavat, että ilmastotyön organisoituminen kuntatasolla nopeuttaa päästövähennyksiä kunnissa (keskimäärin 3,1 % alemmalla tasolla verrattuna tilanteeseen, jossa työ ei ole organisoitunut), ja siten myös valtion tasolla (Karhinen ym., 2021 ja Riekkinen ym., 2020). Suunnitelmassa olisi sen vuoksi syytä korostaa, että erityisesti kansallisen taakanjakosektorin päästövähennykset nojaavat kunnissa tehtäviin ratkaisuihin: yhdyskuntarakenteeseen, liikkumisen olosuhteisiin, rakennuskantaan ja sen lämmitysratkaisuihin, sekä julkisiin hankintoihin. Mikäli kuntien keskeistä roolia ei riittävästi huomioida, kasvatetaan epävarmuutta taakanjakosektorin tavoitteiden saavuttamisen suhteen.

Taakanjakosektorin ohella kunnilla on mahdollisuus vaikuttaa maankäyttösektorin kehitykseen esimerkiksi maankäytön suunnittelun, luonnonhoidon, metsien käytön ohjauksen ja hiilinieluja vahvistavien paikallisten käytäntöjen kautta (Hildén ym., 2024). Kunnissa tarvitaan kuitenkin ymmärrystä, käytännön tietoa, työkaluja sekä tukea yhteistyöhön muun muassa maanomistajien kanssa toimien edistämiseksi. Maankäyttösektorin myönteinen käänne tukisi koko ilmastopolitiikan kokonaisuutta ja helpottaisi myös taakanjakosektorin tavoitteiden saavuttamista, mutta tätä kytkentää ei KAISU 3:ssa sanoiteta riittävästi.

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | **syke.fi**

On kuitenkin tärkeää tunnistaa, että kunnilla on rajallinen mahdollisuus vähentää kasvihuonekaasupäästöjä päätösvallallaan. Kuntien toiminnan vaikuttavuus muodostuu kuitenkin ennen kaikkea siitä, että ne luovat edellytykset, joiden puitteissa alueen toimijat – asukkaat, yritykset ja muut yhteisöt – voivat tehdä helpommin vähäpäästöisiä valintoja. Tämä koskee esimerkiksi kaavoitusta ja palveluverkkoratkaisuja, joukkoliikenteen ja aktiivisen liikkumisen infrastruktuuria, energiaratkaisujen mahdollistamista sekä neuvontaa ja hankintojen markkinavaikutuksia (ks. esim., Airikkala ym., 2022 ja Strandell ym., 2024). Ilmastotyötä organisoidusti tekevät kunnat toimivat myös esimerkkeinä, ja voivat luoda kuntakonsernin omien ratkaisujen sekä viestinnän ja informaatio-ohjauksen kautta olosuhteet, joissa kunnan alueen toimijat ovat halukkaita ilmastotoimiin.

Kuntien mahdollisuudet toimien edistämiseen ovat heikommat, jos valtakunnallinen ohjaus (verotus ja tuet) tekee vähäpäästöisten valintojen toteuttamisesta kuntatasollakin taloudellisesti heikommin kannattavia kuin suuripäästöisistä vaihtoehdoista. Siksi valtion ohjauskeinot ovat ratkaisevassa roolissa myös kuntien ilmastotyön onnistumisessa, sillä ne määrittävät keskeisesti investointien kustannustehokkuutta ja käyttäytymismuutosten toteutumista, ja siten sitä, etenevätkö toimet käytännössä kunnissa.

Kunnissa toteutettavaa työtä ja sen asiantuntijatukea tulee rahoittaa

KAISU 3 kuvaa osuvasti kuntien nykytilanteen ilmastonmuutoksen hillintätyössä. Suurissa edelläkävijäkaupungeissa resursseja ilmastotyön johdonmukaiseen edistämiseen löytyy edelleen, mutta yhä useammassa kunnassa heikko taloustilanne hidastaa ilmastotoimien toteutumista ilmastolupauksista huolimatta. Usko omien tavoitteiden saavuttamiseen on heikentynyt. Pienissä kunnissa mahdollisuudet toteuttaa päästövähennystoimia ovat ylipäätään verraten heikot, erityisesti ilman keskitettyä ilmastotyön tukea. Suomen haastavat taakanjakosektorin, ja ilmastolain, tavoitteet edellyttävät kuitenkin toimia kaikissa Suomen kunnissa.

Kuntia ja alueita koskevan luvun lopussa esitetyt ilmastotyön vauhdittamistoimet ovat kannatettavia, mutta ne jäävät pitkälti kannustamisen ja edistämisen tasolle. Toimet näyttäytyvät oletusarvoisesti “toteutuvan itsestään” samaan aikaan kun toimeenpanon resurssi- ja osaamishaasteet tunnistetaan. Valtiontalouden paineiden vuoksi KAISU 3 ei sisällä kunnille konkreettista uutta rahoitusta, vaan painottaa yleisluonteista tukea. Tästä syystä suunnitelman toimeenpanon uskottavuutta tulisi vahvistaa osoittamalla selkeät keinot ja vastuut myös kunnille tarjottavalle käytännön tuelle.

Päästöjen seuranta- ja skenaariotyökalujen jatkuvuuden turvaaminen Suomen ympäristökeskuksen lakisääteisenä tehtävänä on tässä kokonaisuudessa erittäin arvokasta ja kunnille käytännössä korvaamatonta. Vaikka tiedontuotannon rahoitus on turvattu muutamaksi vuodeksi, työvälineiden jalkauttamiseen ja käyttöönoton tukeen ei ole vastaavaa varmuutta, mikä heikentää vaikuttavuuden realisoitumista kuntien arjessa. Myöskään muun kuntien elinvoimaisuutta ja ilmastotyötä edistävän tutkimustiedon systemaattiseen jalkauttamiseen paikallistason päätöksentekoa tukevaksi ei ole resursoitu. Käytännön kokemus kuitenkin on, että tarvetta konkreettiselle tuelle on erittäin paljon.

Kuntien ilmastotyön nykytilaa kuvatessa on syytä muistaa, että kuntien ja alueiden ilmastotyötä pystyttiin viime vuosiin saakka tukemaan Suomen ympäristökeskuksen keskitetyn tuen avulla, joka toteutui EU:n strategisella rahoituksella Canemure-hankkeessa vuosina 2018–2024 (Saikku ym., 2024). Samanaikaisesti ympäristöministeriön Kuntien ilmastoratkaisut -ohjelmasta rahoitettiin 160

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | syke.fi

kuntien ja alueiden ilmastohanketta, joista suuri osa toteutettiin HINKU-kunnissa. Vastaavaa, käytännön ilmastotyötä suoraan tukevaa rahoitusta ei ole näköpiirissä lähivuosina. EU:n aluekehitysrahoitusta voidaan joiltain osin kanavoida kuntien ja alueiden ilmastotyön tueksi, mutta se rajautuu pääosin Itä- ja Pohjois-Suomeen. Näköpiirissä on myös rahoituksen uudelleensuuntaus vahvemmin turvallisuusteemoihin. Lisäksi on huomioitava, että erityisesti EU:n rahoitusinstrumenttien heikot rahoitusehdot haastavat yliopistojen, tutkimuslaitosten ja kuntien välisen syvällisen sekä pitkäjänteisen yhteistyön muodostumista ja ylläpitoa. Näin ollen kunnille tarjottavan keskitetyn ilmastotyön tuen järjestäminen on erittäin vaikeaa. Sama rahoituksellinen haaste koskee ilmastotyötä edistäviä kuntaverkostoja, kuten 99 kunnan HINKU-verkostoa, jossa keskitetty tuki on ollut kunnille ilmaista ulkopuolisen hankerahoituksen mahdollistamana.

Kuntien ja alueiden ilmastotyö Suomen kasvutavoitteiden tueksi

Kuntien ja alueiden ilmastotoimia voidaan nykytilanteessa vauhdittaa vaikuttavimmin, jos valtion toimet tukevat samanaikaisesti sekä kuntien omaa päätöksentekoa että kuntien alueella toimivien asukkaiden, yritysten ja muiden toimijoiden ilmastoratkaisuja.

Ensinnäkin Suomi tarvitsee uusia näkymiä talouskasvuun, ja vihreä siirtymä on tähän aito mahdollisuus myös kuntatalouden kannalta (Karhinen ym., 2023). Kunnilla on omilla ratkaisuillaan merkittävä vaikutus alueensa vihreän siirtymän investointien houkuttelevuuteen ja toimintojen sijoittumiseen, esimerkiksi kaavoituksella, infrastruktuurin kehittämisellä, lupaprosessien sujuvuudella sekä energiaratkaisujen mahdollistamisella. Siksi kuntien osaamisen ja tilannekuvan vahvistaminen on kannattavaa sekä valtion, kuntien ja yritysten näkökulmasta. Keskitetty tuki kuntasektorille vihreän siirtymän edistämisessä parantaa investointien toteutumisen edellytyksiä, lisää toimeenpanon kustannustehokkuutta ja ennen kaikkea, luo edellytyksiä laajemman hyväksyttävyyden vahvistamiselle.

Tuki kannattaisi kanavoida hyödyntäen jo olemassa olevia kuntaverkostoja, joissa keskitetty tiedontuotanto ja yhteinen asiantuntijatuki voidaan järjestää kustannustehokkaasti ja yhdenmukaisesti. Rahallisen tuen painopisteen tulisi olla tietopohjan vahvistamisessa ja tiedon jalkauttamisessa. Tarvitaan ajantasaista ja vertailukelpoista tietoa vihreän siirtymän aluetaloudellisista vaikutuksista sekä laajemmin ilmastotoimien vaikutuksista kuntatalouteen, kuntalaisten palvelutasoon ja yritystoiminnan edellytyksiin pitkällä aikajänteellä.

Erityistä painoarvoa tulisi asettaa tuotetun tiedon vaikuttavuuden vahvistamiseen eli sen käyttöönottoon. Rahoitusta tulee kohdentaa keskitettyyn jalkauttamiseen, koulutukseen ja käytännön tukeen, jotta tieto ja työkalut muuttuvat kunnissa päätöksiksi ja toiminnaksi. Jalkauttamisessa on hyödynnettävä kuntien paikallistuntemusta, jonka avulla toimet ja viestintä voidaan muotoilla “oikealla kielellä” alueen arjen, elinkeinorakenteen ja hyväksyttävyyden ehdoilla. Samalla on tunnistettava kullakin alueella haavoittuvat ryhmät, jotta suunnitelluilla toimilla pienennetään eriarvoisuutta (esim. energia- ja liikenneköyhyys) eikä kasvateta sitä. Läpinäkyvä ja vertailukelpoinen tieto ilmastotyön vaikutuksista, kustannuksista ja hyödyistä valtakunnallisella ja paikallisella tasolla auttaa kohdentamaan ohjauskeinoja, tunnistamaan ilmastoratkaisujen mahdollisten haittojen kompensaatiotarpeet ajoissa ja ehkäisemään valtion ja alueiden välisiä jännitteitä, jotta ratkaisut eivät näyttäydy yksittäisille kunnille tai alueille kohtuuttomina.

Toiseksi ilmastotyössä hyvin edistyville kunnille tulisi luoda selkeä ja kannustava rakenne palkitsemaan onnistumisista. Jos kunta saa aikaan valtiolle kustannustehokkaita päästövähennyksiä omalla aktiivisuudellaan enemmän kuin kunnalta odotetaan, kunnalla tulisi olla mahdollisuus saada osa panostuksistaan takaisin. Tulosperusteinen kannustin vahvistaisi motivaatiota, toisi ilmastotyöhön pitkäjänteisyyttä ja kannustaisi erityisesti niitä kuntia, joille lisäpanostukset ovat nykyisessä taloustilanteessa vaikeita ilman selkeää hyötynäkymää. Tällä

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | syke.fi

hetkellä rahamääräiset kannustinjärjestelmät rakentuvat rahoitussektorin kautta, mutta rahoituslaitokset voisivat toimia kannustinjärjestelmän laadinnassa tiiviimmässä yhteistyössä valtion kanssa.

Kolmanneksi Suomen kannattaa koota kuntien ilmastotyön vauhdittamiseksi ohjelmallisia kokonaisuuksia, joissa rahoitus, osaaminen, tiedontuotanto ja käytännön tuki kytketään yhteen. Lähtökohtana tulisi olla, että kuntien ja alueiden ilmastohankkeiden toteuttamista pystyttäisiin tukemaan laajemmin EU:n rahoitusinstrumenttien avulla. Tämä edellyttää kuitenkin, että valtio tukee toteuttajia hankkeiden omarahoitusvaatimuksissa. Valtion tukirahoitus toimisi vipuna, jolla Suomeen voidaan kotiuttaa merkittävästi enemmän EU-rahoitusta ja samalla kasvattaa kunnissa tarvittavaa ilmastoaktiviteettia kustannustehokkaasti ja valtakunnallisesti kattavasti.

Valtion ohjauskeinojen tuettava samalla kuntien ilmastotyötä ja valtion ilmastotavoitteiden saavuttamista

Valtion ohjauskeinojen, erityisesti verotuksen ja tukirakenteiden, tulee asettaa hintasuhteet niin, että ilmastomyönteinen vaihtoehto on toimijoille johdonmukaisesti houkuttelevin ja kokonaistaloudellisesti kannattavin valinta. Kun taloudelliset kannustimet ohjaavat huomioimaan ilmastonäkökulmat, myös kuntien ja alueiden ilmastotyön tuki, kuten neuvonta, verkostot, hankekehitys, seuranta ja toimeenpanon fasilitointi, muuntuu tehokkaammin konkreettisiksi investoinneiksi ja käyttäytymismuutoksiksi. Samalla vaikuttavuus kohdentuu tehokkaammin erityisesti niille sektoreille, jotka ovat kriittisiä Suomen EU-ilmastovelvoitteiden ja ilmastolain tavoitteiden saavuttamisessa.

Tällaisia alueita ovat muun muassa:

- Liikenteen vähäpäästöisyys: Verotuksen ja muiden kannusteiden tulee tehdä erityisesti sähköistymisestä selvästi polttomoottorivaihtoehtoja edullisempi kokonaisratkaisu ajoneuvon hankkijalle ja käyttäjälle (hankinta + käyttö), jotta muutos toteutuu myös niillä alueilla, joilla markkinaehtoinen siirtymä on hitaampaa.
- Työkoneiden sähköistyminen: Verotuksellisten ja tukimuotoisten ratkaisujen tulee tehdä sähköistyminen ja muut vähäpäästöiset vaihtoehdot toiminnanharjoittajille aidosti houkutteleviksi. Tämä on tärkeää sekä päästövähennysten että alan kilpailukyvyn kannalta, koska markkinat ja vaatimukset kehittyvät nopeasti.
- Turvepeltojen vettäminen (N2O-päästöihin vaikuttaminen): Tarvitaan selkeä ja toimiva kannustin- tai korvausmalli (esim. kotimainen hiilikrediittijärjestelmä tai vastaava), joka tekee toimenpiteestä maatalousyrittäjälle taloudellisesti järkevän ja ennakoitavan.
- Öljystä pois päästökaupan ja liikenteen ulkopuolella: Ohjauksen tulee ohjata pois öljypohjaisista ratkaisuista ja tukea suoraan polttamiseen perustumattomia vaihtoehtoja (esim. lämpöpumput, kaukolämmön puhdistuminen ja muut vähähiiliset lämmitysratkaisut). Olennaista on, että verotus ja tuet tekevät korvaavista ratkaisuista kustannustehokkaita ja helposti toteutettavia kotitalouksille ja kiinteistönomistajille.

Lähteet

Airikkala, M., Castrén, A., Helminen, V., Karhinen, S., Kosonen, K.-J., Kuivalainen, V., Lindholm, M., Mattila, H., Mäntysalo, R., Nieminen, H., Piippo, T., Rehunen, A. & Sahlberg, M. (2022). Alue- ja yhdyskuntarakenteen mahdolliset tulevaisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:58.

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | syke.fi

Hildén, M., Niemistö, J., Ulvi, T., Pappila, M., Pihlainen, S., Seppälä, J., Lintunen, A., Minunno, F., Aro, L., Mäkipää, R., Hyppänen, T., Tuomala, M., Meretoja, M. & Peltonen, L. (2024). Opas maankäyttösektorin ilmastotoimien hyödyntämiseen kuntien ilmasto- ja luontotyössä. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 33/3024.

Karhinen, S., Peltomaa, J., Riekkinen, V. & Saikku, L. (2021). Impact of a climate network: the role of intermediaries in local level climate action. Global Environmental Change 67, 102225.

Karhinen, S., Savolainen, H., Heikkinen, M. & Ulvi, T. (2023). Alueellisten talous- ja ympäristövaikutusten arviointi maakuntien ENVIMAT-malleilla – Esimerkkejä Pohjois-Pohjanmaalta ja Kainuusta. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20/2023.

Riekkinen, V., Saikku, L., Karhinen, S., Aro, R., Helonheimo, T., Peltomaa, J., Pitkänen, K., Lounasheimo, J., Kokkonen, V. & Seppälä, J. (2020). Kohti hiilineutraalia kuntaa: ilmastoverkoston vaikutus kunnan ilmastotyöhön ja päästöihin. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 20/2020.

Saikku, L., Riekkinen, V. & Lounasheimo, J. (2024). Kohti hiilineutraaleja ja maakuntia – LIFE IP Canemure-Finland-hankkeen päätulokset 2018–2024.

Strandell, A., Rehunen, A., Purontaus, E., Kosonen, K.-J., Karppi, I., Sankala, I., Nurmio, K., Tiitu, M., Pitkänen, K., Karhinen, S., Viinikka, A., Suomalainen, E., Syrman, S., Kautonen, K. & Tammiharju, J. (2024). Kestävyyttä ja elinvoimaymmärrystä kaupunkiseuduille – Maankäytön, asumisen, liikenteen ja elinkeinojen yhteensovittava suunnittelu. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 2024.

Lausunnon valmistelijat

Lausunnon ovat laatineet erikoistutkija Santtu Karhinen, tutkimusprofessori Jyri Seppälä, ryhmäpäällikkö Laura Saikku, erityisasiantuntija Johannes Lounasheimo, vanhempi tutkija Olli-Pekka Pietiläinen ja erikoissuunnittelija Jari Rantsi.

Jakelu	ymv@eduskunta.fi
Kopio	kirjaamo@syke.fi

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | **syke.fi**

Asiakirja: **SYKE/2026/279-2 Syken lausunto_YmV_Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma**

Seuraavat henkilöt (organisaationimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä) ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti. / Följande personer (i bokstavsordning efter organisationens namn) har undertecknat detta dokument elektroniskt. / This document has been electronically signed by the following persons (in alphabetical order according to their organization's name):

Leif Schulman, Suomen ympäristökeskus

Signed By:Heli Karjalainen
Signed at:2026-02-03 14:05:51 +01:00
Reason:I approve this document

Suomen ympäristökeskus | Finlands miljöcentral | Finnish Environment Institute
Latokartanonkaari 11 | 00790 Helsinki | FINLAND
+358 295 251 000 | mailto: kirjaamo@syke.fi | Y-tunnus 0996189-5 | **syke.fi**